

nihče ne opozarja na to, da je žena bistven del njegove osebnosti in da, dokler je ona nevedna sužnja, tudi njemu življenje ne postane ugodnejše. Nihče ga ne opominja, naj tisto enakopravnost, ki jo zahteva zase, prizna tudi ženi. Celó soc. demokrati, ki imajo v svojem programu enakopravnost obeh spolov, ponekod le malo store za to, da bi v delavstvu vzbudili zmisel za vrednost in pomen ženstva. Zato je pa dolžnost in naloga socialno zavednih žen, da se posvete organiziranju proletarskega ženstva ter da ob vsaki priliki in dosledno povzdigajo svoj glas za žensko enakopravnost.

## SVEČA. UTVA. TRST.

Otožno sveča plapolaj,  
solzi se in pojemaš;  
a v prsih mojih, v dnu srca  
bolest mi gloje nema.

O, sveča bleđa, plapolaj!  
Zakaj pojemaš, vgašaš?  
O vem, da mene, mene zdaj  
in up moj oponašaš.

## LJUBEZEN. JEDNODEJANKA. ZOFKA KVEDER. PRAGA.

### OSEBE:

Stari Koder.  
Gospa Koder, njegova žena.  
Dušan, njen sin, žurnalist.  
Jelva, njegova zaročnica.  
Branko, Dušanov prijatelj.

Dejanje se vrši v dunajskem predmestju po zimi.

Velika soba z raznim starim pohištvom, kateremu se vidi, da je ostanek boljših časov. Zadaj v sredini vrata, na levo dalje visoka omara za obleko, dalje velika španska stena (za katero stojita dve postelji), pred špansko steno star, širok divan, pred njim miza in stoli. Na levi strani okno. Na desno v ozadju železna peč z cevmi, dalje v kotu postelja, na desni strani poleg postelje nočna omarica, dalje velika, nizka omara za perilo, na desni v ospredju pisalna mizica. Po stenah slike, nad divanom na španski steni stare rodbinske fotografije, na omari za perilo vaze, svečniki, stara porcelanasta posoda, na steni velika sveta podoba, pred katero gori lučica. Stoli in drobnarija. Mračí se.

### Prvi prizor.

Stari Koder in njegova žena.

**Stari Koder** (siv, velik, lep starec, nekoliko upognjen, se spreha po sobi): Kako je Dušan zadnji čas nervozen. Se ti ne zdi?

**Gospa Koder** (mala, simpatična starka, plete nogavice; njena hoja je drsajoča in počasna): Ni čuda, ni čuda! Leta in leta v ti gonji.

**Stari Koder**: Da, da taka gonja za vsak kos kruha posebej.

**Gospa Koder**: In še midva sva mu v nadlogo. Koliko ga bode zopet doktor stal zaradi teh mojih nog. (Vstane in zloži pletenje.) Kako hitro je tema, jaz že nič več ne vidim! — In rekla sem mu, da nič ne pomaga, ali on ne sliši in ne sliši.

**Stari Koder**: On nas ima rad.

**Gospa Koder**: Rad, rad. To mi je še težje. Tako srce, kakor ga ima on! Ah, ali kaj, revež! Ne more, ne more! Kaj se naj pretrga? Kako izgleda! Čisto postaral se je že.

**Stari Koder**: To življenje ga muči. On ni za to.

**Gospa Koder**: Seveda ni. Kako smo ga odgojili, veš? Nobena sapica ni smela priti do njega. In potem nakrat oni polom. Prej vsega preveč, potem berači. Oh!

**Stari Koder**: Ne govori vedno o tem. Jaz ne morem slišati. Saj nisem kriv. Kaj sem jaz mogel zato, da je banka krahirala! In nismo bili mi sami. Stotine drugih so postali z nami vred kar v noč berači.

**Gospa Koder** ga ustavi in ga gladi po suknji: Ne, ne, saj ne mislim tako. Meni je samo zaradi Dušana. Veš, kako lepo prihodnost smo mu hoteli pripraviti! In zdaj mu jo zastavljamo.

**Stari Koder**: Nikdar nisem mislil, da bom komu na potu. Pomagal bi rad Dušanu kvišku, pa ga tiščim nizdol.

**Gospa Koder**: In tak sin, kakor je on! Tak človek, tako srce! Zaslužil bi kaj boljšega!

**Stari Koder**: On nas ima zelo rad, ali jaz nečem, da bi mu vse življenje skvaril.

Tako ne gre več dalje! Veš, jaz vem, kako je. Mi smo stari, on je pa mlad. On bi se že obrnil, da je sam, ali tako smo vedno mi zraven, pa se ne more ganiti. (Mračni se, da je skoro čisto tema v sobi.)

**Gospa Koder:** Ko bi se mu mogli umakniti!

**Stari Koder:** Kolikokrat sem že o tem premišljeval. Jaz bi že ... (pavza.)

**Gospa Koder:** Kaj bi ti ...? Tudi jaz sem že mislila ... Ko bi ... (pavza, zunaj pozvoni.)

**Stari Koder** se trgne: Dušan! (Odhaja ven.)  
Prižgi luč!

**Gospa Koder:** Dušan! Oh, ti moj izveličar! Vsa se tresem. (Ide z drsajočimi koraki k omari po svetilko, nese jo na mizo in prižiga.)

### Drugi prizor.

Stari Koder, gospa Koder, Branko.

**Stari Koder:** Le naprej, prosim! Takoj prižgemo luč! Mama, veš, kdo je prišel k nam? Gospod Branko! Saj vam smem še tako reči?

**Branko** (26 leten, eleganten mož): Ali, to se razume!

**Gospa Koder** mu stiska roko: Ah, vendar zopet enkrat! Mislila sva, da je Dušan ... Kako dolgo vas že nismo videli! Ah, in kako dobro izgledate! Fino, elegantno! Nihče bi si ne mislil ...

**Branko:** ... da je to nekdanji raztrgani in umazani vratarjev sin, kaj ne? Ha, ha!

**Stari Koder** šaljivo: Ne, to pa ne! Ali mislim vsekakor, da ste na svojo karijero lahko bolj ponosni, kakor mi.

**Branko:** Kako to?

**Stari Koder:** No, vi ste šli kvišku, mi nizdol.

**Gospa Koder:** Da, da, le glejte, kdo bi si kedaj mislil, da bomo tako-le stanovali?

**Branko:** Pred desetimi leti gotovo ne, gospa. Ali sedaj bo že lepše. Dušan bo v tej službi lahko precej več zaslužil, kakor sedaj, in potem ima tam tudi lepo bodočnost.

**Stari Koder:** Kako to? O kaki službi govorite! Mi ne vemo ničesar.

**Branko:** Pri nekem hamburškem listu je dobil mesto sourednika. Slišal sem to od jednega njegovih kolegov.

**Gospa Koder:** Mesto sourednika? Hvala Bogu, to je vendar malo bolje, kakor da ostane reporter.

**Branko:** To se razume. Jaz se sploh čudim, da je tako dolgo zdržal v taki službi. Kaj pa je reporter? Hlapec žurnalistike! On z njegovim talentom bi bil za kaj boljšega.

**Stari Koder:** Kako ne! Ali težko vam je dandanes v svetu. Vse je polno, vsako mesto je zasedeno, in brez protekcije se že celo nič ne dobi.

**Gospa Koder:** O, iskal je on dovelj. Ali kaj, ko jih je za vsako mesto petdeset in še več. Samo, da je sedaj enkrat kaj dobil! Samo daleč je to, Hamburg!

**Stari Koder:** Kaj bo to za mladega človeka! Nič! Mlad človek je povsod doma, kjer najde delo. Na starost se pač vsaki rad doma oddahne, prej je pa še bolje in lepše, kolikor več sveta se vidi.

**Gospa Koder:** Samo, da nam ni nič povedal!

**Branko:** Morda vas je hotel presentiti. — Sicer pa, ali ne veste, kedaj pride domov? Nekaj bi rad ž njim govoril.

**Stari Koder:** Vsak čas ima priti.

**Branko:** Dolgo ga že nisem videl, kako se pa ima?

**Gospa Koder:** Po starem. Če nima opravka, je doma. Saj se dovelj nateče, pa je vesel, če si more malo oddahniti. Ob nedeljah popoldne pride še Jelva, pa se razgovarjamo.

**Branko:** Kaj je še zaročen?

**Gospa Koder:** Kaj pa da. Vzeti se še ne moreta, ali jedenkrat se že dočakata. Če bo ono mesto v Hamburgu kaj bolje, pa pojde.

**Branko:** Zadnjič sem jo videl na ulici. Ali sedaj ni nič več tako lepa.

**Gospa Koder:** Leta teko, kaj se hoče. Ali dobra je, jako je dobra. Mi jo imamo zelo radi.

**Stari Koder:** Kakor da je naša lastna hči.

**Gospa Koder:** Da, sedaj imamo samo ta dva. Ali prej nekdanj je bilo veselo pri nas, kaj ne? Se še spominjate?

**Branko:** Kako bi se ne spominjal, saj sem bil skoro vedno zgoraj pri vas, pa smo se igrali in stepli tudi, če je bilo treba.

**Stari Koder:** Sami dečki ste bili, pa je bil včasih hrup in vrišč, joj! Vse doli v komptoar se je čulo.

**Gospa Koder:** In potem so nam vsi pomrli, kar jeden za drugim. Štirje v dveh letih!

**Stari Koder:** Samo Dušan je ostal.

**Gospa Koder:** Naš najmlajši.

**Stari Koder:** Kje je vendar? Sedaj bi moral biti že davno doma. Znabiti se je kje zadržal. — (Zunaj pozvoni.) Na, tu ga imamo. (Odide.)

### Tretji prizor.

Prejšnji, Dušan.

**Stari Koder:** Obisk imaš. Branko je tu.

**Dušan** (30 leten mož z ostrimi potezami v obrazu, prilično nervozen): Tako. Ti tu? (Podaje Branku roko. Materi): Nu, kako se imamo? Kaj dela revma?

**Gospa Koder:** Nič mi ni. Ali čakaj, jaz se jako srdim.

**Stari Koder:** To res ni bilo lepo.

**Dušan:** Kaj pa?

**Gospa Koder:** Da tako molčiš! Še le od gospoda Branka smo zvedeli.

**Dušan:** Kaj vendar?!

**Branko:** Ah, oprost, jaz sem povedal, da si dobil mesto v Hamburgu. Mislil sem, da že vedo.

**Dušan:** Ah, to! O tem ni vredno, da se govori.

**Stari Koder:** Kako to?

**Dušan:** Ker ni vse skupaj nič. Ker ne mislim tja iti.

**Branko:** Zakaj ne? To bi bilo nespametno. Kaj tacega se ne pripeti vsak dan.

**Stari Koder:** Ne ravnaj nepremišljeno. Gospod Branko pravi, da je dobro mesto in neodvisno, vsaj kolikor toliko. Boljše bo že, kakor da tu hlapčuješ.

**Dušan:** Oče, vi ne veste, kako je vsa stvar. Hamburg ni na Dunaju.

**Stari Koder:** Kaj bo ta dalja! To ni nič!

**Dušan:** In vi in mama?

**Gospa Koder:** Na nas nikar ne misli. Bo že kako. Lahko nas pustiš tu. Ako nam kaj pošlješ, bomo že živeli.

**Dušan:** Bomo že živeli! Hm, radoveden sem, kako. Kaj bi bili tako lahko brez mene, mama?

**Gospa Koder:** Ah, moj Bog, kako moreš kaj tacega vprašati! Niti misliti ne smem.

**Dušan:** Torej! Takoj jutri odpišem, da ne sprejemem. Kaj vem, kaj me je do tega dovedlo, da sem pisal tja. Niti na kraj pameti nisem mislil, da dobim; a glej, tu, kjer mi ni do tega, dobim. Ali na Dunaju, ne dobim nič, to se ve.

**Stari Koder:** Meni se pa vendar-le zdi, da bi bilo dobro, da sprejmeš. Morda je cela tvoja prihodnost na kocki.

**Dušan:** Prihodnost?! Ha, ha! Kakor, da še verujem v svojo prihodnost! Ba, to me je minilo. Ne, ne pojdem. Kaj bo pa z Jelvo?

**Gospa Koder:** Vzameta se, in potem gre lahko s teboj.

**Dušan:** Prosim te, mama, nikar se ne smeši. Vzameta se! Tudi v to danes že nič več ne verujem. Neumen sem bil, da je nisem takoj pred osmimi leti vzela, ko sem nastopil to svojo žurnalistično karijero. Sedaj sem že skoro prestar. Takrat sem imel še nekaj ciljev, idealov in nadej, danes sem pa suh in gol, kakor trta po zimi.

**Branko:** Treba ti je tožiti, da! Saj si sam kriv. Glej mene. K pošti sem šel, pa sem danes gospod.

**Dušan** : K pošti?! Sedaj sem prestar, takrat sem pa moral takoj zaslužiti.

**Branko** : In koliko si napredoval?

**Dušan** : Tam sem, kjer sem bil. — Prosim te, mama, ali bo kaj kmalu večerja? Lačen sem in potem moram nocoj še oditi.

**Stari Koder** : Kam pa greš?

**Dušan** : Na neki ples. Poročati moram o toaletah... Hm! Oj, Branko, kje so časi, ko smo še noreli po plesih za zabavo? Veš ti si bil še v gimnaziji.

**Branko** : Ti si bil takrat že na univerzi.

**Dušan** : Prvo in zadnje leto. Nu, mama, zakaj tako molčiš?

**Gospa Koder** : Nekako tesno mi je. Jaz pa vendar še nekaj verujem in upam na boljše čase.

**Dušan** : Jaz nič več. Nisino vsi odbrani za boljše čase. Kaj praviš ti k temu, Branko? Ni naša mama optimistkinja? In danes je tretji dan, kar je vstala revmatizem jo je držal.

**Branko** : Gospa ima že prav. Ti preveč črno gledaš. Nekaj si si pa tudi sam kriv. Glej, to mesto v Hamburgu...

**Dušan** : Ne vsprejemem, to je gotova stvar. Sicer pa ni tako sijajno, kakor mislite. Zvedel sem, da je negotovo, da... nu, sploh, ni zame, res ne.

**Branko** : Jaz ne verujem, ali naredi, kakor ti je drago. Samo... skoro bi bil pozabil, nekaj imam s teboj govoriti. Daj, malo me spremi.

**Gospa Koder** : Ah, da res. In čisto sem pozabila. Kar tu se pogovorita, Dušan se vsaj malo odpočije. Nima skoro nič časa. Jaz pa skuham zunaj večerjo med tem. Pojdi, stari!

**Branko** : Ne, ne, prosim! Ne mudi se, lahko drugič, ali mi pa pišem...

**Stari Koder** : Ali, ne, zakaj! Jaz sem vedno v kuhinji, kadar se kaj kuha, kaj ne mama? Gledam. Človek ne ve, kako bi ubijal čas. Mi starci ga imamo vse preveč. (Odhaja za ženo.)

## Četrty prizor.

Dušan in Branko.

**Dušan** : Kaj mi imaš reči? (Hodi po sobi.)

**Branko** : Ah, veš, — ne zameri, tistih petdeset goldinarjev bi potreboval, ktere sem ti pred dvema letoma posodil.

**Dušan** : Nimam.

**Branko** : Veš, potreboval bi jih. Že nim se.

**Dušan** : Ženiš se?

**Branko** : Lepa je in denar ima. Ali zaradi onih petdesetih goldinarjev, kaj sem hotel reči...

**Dušan** : Ah, pusti me, jaz nimam nič.

**Branko** : Da bi mi saj vsak mesec nekaj dal. Saj veš do sedaj te nisem terjal, ali, če se oženim... In potem ti bo sedaj laglje. V Hamburgu...

**Dušan** : Rekel sem ti že, da ne mislim na Hamburg. Tisti denar ti vrnem, kakor hitro morem. Ali vsak mesec ne morem več, kakor dva goldinarja. Kar morem pri sebi odtrgati.

**Branko** : Pa zakaj nečeš v Hamburg?

**Dušan** : Ne morem.

**Branko** : In zakaj ne?

**Dušan** : Kako naj se selim? Trije smo. In zdaj je tudi zima. Mama bi še bolj obolela. In potem Jelva.

**Branko** : Ah, kaj selitev? In Jelva gre res lahko z vami.

**Dušan** : Pusti me! Če nimam denarja! Če komaj dalje potiskam, komaj od dne do dne. Tebi sem dolžan, pri listu imam predujem, zdaj pride najemnina, a jaz nimam nič. (Sede.) Čisto sem že proč. Kakor da me nekdo z bičem podi in jaz tečem, tečem, bežim... Nakrat bom omagal in pal. Tako mi je! Ne morem proč. Nekaj me drži na vajetih, in jaz morem samo po tem tiru, samo po tem edinem, strmem tiru težko, težko v breg. In brez cilja samo dalje, samo naprej, ah!

**Branko** : Žal mi je. Nisem vedel, da ti je tako. Obišči me kedaj. Veš, in tistih

petdeset goldinarjev. — jaz bi ti jih dal, ali ženim se, veš in ...

**Dušan** hripavo: Hvala, nečem! Vrnil jih bom, le še malo potrpi.

**Branko**: Potem pojdem.

**Dušan**: Idi srečno. Pri nas je žalostno in pusto.

**Branko**: Nu, jaz sem zadovoljen. Jaz, vašega vratarja sin, in ti, pa smo zdaj tako, kaj Dušan, kdo bi si bil mislil?!

**Dušan**: Da, kdo! Ne bom pozabil, vsak mesec ... Če bi mi bil že prej kaj rekel ... jaz sem vedno mislil, dam mu, kadar bo bolje. Ali neče biti ... (Spremlja ga k vratim in skozi kubinjo, vidi se skozi vrata, kako se poslavljajo.)

#### Peti prizor.

Dušan, stari Koder, gospa Koder; vrata v kuhinjo ostanejo odprta.

**Dušan** pride z očetom v sobo: Tako, sedaj bi se moral preobleči. Vesel sem, da je odšel.

**Stari Koder**: Kaj nista bila prijatelja?

**Dušan**: Kakor se že to prijateljstvo vzame. Znanca, ali prijatelja ... ne, preveč sva različna.

**Stari Koder**: Dobro se mu godi.

**Dušan**: Nisem mu zaviden. (Odpira omaro in jemlje obleko iz nje; vrže vse na svojo posteljo.) Čevlje moram tudi preobuti. (Odide v kuhinjo in se vrne z jednim parom lahkih štiflet v roki.)

**Gospa Koder** ide za njim: Perilo imaš še čisto, samo drugi ovratnik vzemi in kak lepši naprsnik. (Daje iz nizke omare za perilo vse te stvari ven.) Kako je Branko eleganten.

**Stari Koder**: Prav za prav je bil nek-daj jako zabit.

**Gospa Koder**: A danes je gospod, glej. Vsi so tako srečni, vsi, ki niti ne zaslužijo, samo Dušan, revež ...

**Dušan**: Kaj zopet tožite! (Preobuva čevlje.) Podplati celi, glaçe-rokavice in cilinder! To je tudi dovolj elagance in sreče! (Sleče sukno in odide v kuhinjo, kjer si umiva roke.)

**Gospa Koder** ide za njim: Tu imaš svežo brisačo. Oh, kaj bi dala, sin ...

**Dušan**: Oh, oh, kaj ste tako jokavi! Na! (Vrže ji ovratnik okrog vratu in odide v sobo.) Pozabil sem ti prinesiti tobak, saj se ne jeziš.

**Stari Koder**: Nič se ne jezim. Ali reci mi, zakaj nečeš v Hamburg.

**Dušan**: Oh, moj Bog, že zopet ta Hamburg, sedaj mi bodete vsak dan nastavljali revolver na prsa. Povej! reci! govori! Najbolje, da takoj naredim križ in amen. (Sede golorok k mizi in piše.)

**Stari Koder**: Samo ne tako vihravo. Ti nekaj skrivaš. Tako si čuden; kaj ti je?

**Dušan**: Sedaj zopet skrivam! Pa da bi človek ne postal nervozen. Na, čitajte, tu sem napisal, da nečem.

**Stari Koder**: Ne, ne to. Ali zakaj ne?

**Dušan**: Ker je plača slaba, ker je služba za nič, ker je vse za nič! Oh! (Hodi po sobi, potem se ustavi pri postelji in se začne oblačiti.)

**Gospa Koder** prihaja z krožniki: Takoj bo gotovo. Dušan, danes imam nekaj za tebe. Salato, veš.

**Dušan**: Vedno imate kaj ekstra za me. Veš mama, če bi ti ne bila tako dobra, ti in oče, pa bi se še danes obesil.

**Gospa Koder** sede in se zagrabi za prsa: Za božjo voljo, kako govoriš! Kako sem se prestrašila.

**Stari Koder**, ki se sprehaja po sobi: Kaj imaš vendar, daj no, reci!

**Dušan**: Ah, nič, jezil sem se malo, pa sem sedaj nekoliko siten. Pa nikari se ne bojte. To ni nič. Bo že prešlo na plesu. Gledal bom iz galerije doli v dvorano, kjer bodo krasne dame v svili plesale z dekorirano gospodo. Pa preide.

**Gospa Koder** gre v kuhinjo po večerjo, ki je zelo skromna: Ne, danes se mi pa ne dopadeš, danes se mi pa ne dopadeš.

**Dušan**, ki si je med tem oblekel frak, stopi v sredo sobe: Ne dopadem?! Če pa danes nisem kavalir, potem pa ne morem pomagati.

**Stari Koder**: Eh, Dušan, kaj se hliniš pred nama. Nekaj ti je težko. Zakaj nečeš v Hamburg? Ako je res kaj bolje, bi se

lahko vzela z Jelvo. Na naju starca ne misli.

**Gospa Koder:** Ne, na naju ne misli. Ah, Dušan, srce bi ti dala iz prsij...

**Dušan:** Kaj me hočete res po vsej sili ujeziti?! O Hamburgu nobene besede več! In ti, mama, ne bodi tako neumna! Kaj bom s tvojim srcem, raje te imam celo. (Potisne jo na divan, potem prime še očeta in ga posadi poleg nje, sam sede na stol.) In sedaj bomo pridni in pametni. (Nalaga si na krožnik in je.)

**Stari Koder:** Meni danes kar ne diši.

**Gospa Koder:** Meni tudi ne.

**Dušan:** Pa še jaz ne bom. (porine krožnik od sebe.)

**Gospa Koder:** Ne, ne! Saj bova mi-dva tudi jela, glej! (Nalaga sebi in možu, potem gladi Dušanu roko, tiho in nežno): Oh, ta naš Dušan!

**Dušan:** To se mi zdi: naš Dušan, a vi ga vedno jezite.

**Gospa Koder:** Ker bi radi, da bi bil srečen!

**Dušan:** Ah! Ah! Ah! (Pavza, zunaj pozvoni.) Keko je neki to? (Odide ven.)

### Šesti prizor.

Prejšnji in Jelva.

**Dušan** kliče še zunaj: Jelva je!

**Jelva** (28 letna blondina, že nekoliko ostarela in starodeviška, ali jako mila): Če nihče k meni ne pride, moram pa jaz k vam. (Pozdravlja se z vsemi.)

**Dušan:** In zdaj na večer. Zakaj nisi prišla prej?

**Jelva:** Glava me je bolela, a zdaj imam uro, pa sem morala ozdraveti in potgredoč sem se zglasila še pri vas.

**Gospa Koder** pospravlja po mizi: Že tri dni te ni bilo!

**Jelva:** Tako sem bila nervozna, da se niti upala nisem priti. Utepati francoščino ljudem v glavo, zato bi se moralo imeti železne živce.

**Dušan:** Ah, in reporter še le, tak reporter, kakor sem jaz, kake bi moral imeti ta, no!

**Jelva:** Oh, ti! ti samo molči! Nate se jezim!

**Dušan:** Na mene se pa res ves svet jezi.

**Stari Koder:** In po pravici. Veš, Jelva jaz ti bom nekaj povedal...

**Dušan:** Uh, že zopet!... potem, potem! Nu, zakaj se jeziš? (Prime njeno desnico in jo poljubi)

**Jelva:** Danes je moj god, in ti si čisto pozabil na me!

**Dušan:** Danes?!

**Gospa Koder:** Ni mogoče! Še oni teden sem gledala v koledar.

**Stari Koder:** Mama ti plete zimske nogavice, veš. In jaz sem tudi mislil na te.

**Dušan:** Kaj se res jeziš? (Objame jo.) Glej, toliko imam dela in skrbij, da že nisem skoro nič več človek. Stroj, vidiš, stroj! Jelva, Jelva, draga Jelva! Pozabil sem, glej, dati ti nimam nič, niti voščiti ti nič ne upam, tako sem ubog. Nič se ne bi spolnilo, kar bi želel in voščil... (Odrga se in hodi po sobi.)

**Gospa Koder** jo gladi po licih: Ti, ti Jelvica! Kako mi je žal. Ali jutri bom gotova.

**Jelva:** Nič ne potrebujem. Saj vem, da me imate radi.

**Stari Koder:** Jaz sem sicer tudi popolnoma pozabil na danes, ali pripravil sem se pa že bolje. (Odide za špansko steno in prinese nizko, ovalno posodo za cvetlice.) To je pa moj dar. In to sem sam naslikal.

**Jelva:** Ti sam?

**Stari Koder:** Eh, enkrat, ko sem še v šolo hodil, sem že znal, danes gre pa težko, in niti ne vidim več, ali mislil sem si, to kar človek sam naredi, to kaj pomeni. Kaj kupljeno!...

**Gospa Koder:** Pol leta je že to slikal!

**Jelva:** Ah, oče, prav lepo se vam zahvaljujem. Jaz vas imam v resnici zelo rada, to veste. (Ga poljubi.)

**Gospa Koder:** In mi tebe še bolj.

**Jelva:** Sedaj sem pa res vesela. (Stopi pred Dušana in ga objame: Dušan, kaj si tako žalosten? Kaj me nimaš nič rad?)

**Dušan:** Imam, o, imam!

**Jelva:** Vidiš, in če imam jaz tebe rada in ti mene, in če se imamo vsi radi, zakaj bi ne bili zadovoljni in srečni. Kaj za vse drugo!... Sedaj nam mama napravi čaj, pa bomo veseli, potem pa grem na svojo instrukcijo, in ti me spreliš.

**Dušan:** Saj jaz itak ne ostanem doma. Moram iti na neki ples. (Trpko.) Glej, kako smo srečni, zadovoljni, kako smo prosti in svoji! Kaj bi ne bilo lepo, da cel večer sedimo skupaj in praznujemo? Ali ne, vse moramo meriti na minute! (Sede.)

**Jelva:** Ah, pojdi! Nečem biti sentimentalna. Mama, dajte, požurite se! Jaz vam pomagam. In midva z Dušanom bova nocoj še pela. One lepe Mendelsohnove pesmi, ktere vi tako radi poslušate.

**Dušan:** Hm, ravno do petja mi je!

**Gospa Koder:** Vse napravimo praznično, Jelva. Moje fine šalice vam dam, one iz kitajskega porcelana, in oni lepi prt pogrnamo, ktere ga si mi ti vezla. Samo peciva nimamo.

**Jelva:** Jaz skočim doli k sladčičarju. Saj ni daleč. Dušan pojde z menoj.

**Dušan:** Ah, jaz sem tako zmučen, Jelva, in glava me boli.

**Jelva** stopi od zadaj k njegovemu stolu in mu gladi lase: Saj idem tudi sama lahko. Ti, ti moj! (Poljubi ga v čelo.)

**Stari Koder:** Čakaj, Jelva, pojdem jaz s teboj. Pojdem še po tobak. (Odide za špansko steno in se takoj vrne v zimski suknji in čepici.)

**Dušan:** Ah, ne, oče, prehladili se boste. Saj smo lahko brez peciva. Kaj nam če pecivo!

**Jelva:** Ne, ne, pecivo mora biti! In potem moram nekoliko ven. Mene kar nekaj v grlu tišči. Tako si čuden, Dušan.

**Stari Koder:** O, jaz že vem, zakaj, pojdi, povem ti!

**Dušan:** Saj bi tako nič ne pomagalo, če bi vam tudi branil. Domišljujete si nekaj, in pri tem ostanete. Kako me mučite!

(Jelva in stari Koder odhajata.)

## Sedmi prizor.

Gospa Koder in Dušan.

**Gospa Koder** popravlja po mizi, potem prilaga v peč: Nekako mraz je.

**Dušan** hodi po sobi: Kar srce se mi stiska.

**Gospa Koder:** Ko bi vsaj vedela, kaj ti je. Ali si bolan?

**Dušan:** O, holan, mama, jako bolan! Ali pustite me, nič mi ni. Čudne volje sem, sam ne vem, zakaj.

**Gospa Koder:** Ostani nocoj doma. Morda si se prehladil?

**Dušan:** Nisem se prehladil, zdrav sem, samo v srcu mi je čudno. Kako je bila Jelva nocoj upadena, se ti ne zdi?

**Gospa Koder:** O ne, ona vedno tako izgleda.

**Dušan:** Meni je tako hudo zadnji čas, kadar jo pogledam. Kako je bila lepa, a sedaj je vse od nje odpalo. Njene vrstnice so srečne, ona pa se suši in čaka. Kako je vse to neumno! Čakava, čakava, in leta teko. Ljudje se že norčujejo iz nje, to vem. »Večna nevesta«, je zadnjič neki paglavec kričal za njo, ko sva šla skupaj po ulici.

**Gospa Koder:** Vidiš Dušan, če bi šel v Hamburg, pa bi se vzela...

**Dušan:** Neumnost! To ni vse skupaj nič! Ne pojdem, nečem! Če bi bil že sam. Oh! Ali, ko vidim, kako mi Jelva gine, tako pred očmi, zaradi mene, veš mama, ne vem kaj bi... In drugi, drugi delajo, kar hočejo... Večji tepci, kakor sem jaz!... Branko se ženi.

**Gospa Koder** s pridušenim glasom: Branko se ženi... Tako je eleganten, da... Dušan, ali ta Hamburg... ne gre mi iz glave. (Pogrinja po mizi, in vzame ono porcelanasto posodo za cvetlice.) Glej, kaj je moj stari naslikal. Re-vež. (Z nasmehom.) Rekel je, da bo poskusil s tem kaj zaslužiti. Pravi, da se priuči.

**Dušan** vzame vazo v roke: Nič ne bo iz tega. Jaz ne pustim. Ali sem res že tako daleč, da ničesar več ne morem. Vse se drobi pod menoj. Vse se mi pred očmi polomi in razbije. Vsa sreča, vsi cilji, vsi

napori. (Hoče postaviti posodo na svojo pisalno pismo, nakrat se obrne in jo vrže na tla, da se razleti v kosce.) Čemu to?! Naj še to gre!

**Gospa Koder** zastrašena: Dušan!

**Dušan** se spusti na tla, nasloni obraz na stol in nervozno pridušeno zaplače: Kaj se godi z menoj! Oh!

**Gospa Koder** pride k njemu in mu gladi glavo: Dušan! Dušan! Kaj ti je? Moj edini! Dragi! Reci mi! O jaz, sirota!

**Dušan**: Tako sem zmučen! Vse je prišlo nad me. In to je življenje! To naj bo življenje?! (Zaihti.)

**Gospa Koder** si briše oči: Dušan, dragi moj Dušan! Moje dete! Moje edino, zlato! (Pritiska njegovo glavo na svoja prsa.)

**Dušan**: Oh, mama! (Objame jo strastno, potem vstane, obupano): Tako mi še nikdar ni bilo. Kakor da sem nekje pod zemljo. Nekaj svitlega je bliščalo k meni, in jaz sem se trudil: tja, tja k svitlobi. In zdaj sem tu, a pot je zagrajena, zaprta. Pod zemljo ostanem, pod življenjem!

**Gospa Koder**: Oh, sin, Dušan, ko bi mogla! ... Zadnjo kapljo krvi bi dala ... Zadnjo kapljo ... (Skloni se in s težavo pobira črepinje.) Kaj je prišlo nad te, Dušan? Saj si vedno tako dober in miren?

**Dušan**: To je ravno. Jaz ne morem nič več molčati. Kričal bi, kričal, oh! Vsa mladost je prešla, in kaj imam od nje?! Midva oba z Jelvo?! Vse je izgubljeno in zapravljeno. Trudim se, delam. Svojo mladost, svojo srečo prodajam za kruh. Vse so mi uničili, vse so mi izjeli. Za kos kruha so me kupili. Kaj so naredili iz mene?! Mama, ali sem jaz še tisti vaš Dušan, tisti veseli Dušan, kateremu je bil svet premajhen za njegove osnove?! Kaj sem zdaj?! Izžet in onemogel. Zdaj vem, da ne bo nikdar bolje, nikdar!

**Gospa Koder** sede na stol in se joče: O, moj Bog, kako smo nesrečni!

**Dušan**: Glejte, mama, jaz samega sebe ne poznam več. Vse je nekako otrpnilo v meni. Imam-li Jelvo rad? Jaz res ne vem.

Me ne samo vse boli. (Poklekne pred mater in nasloni glavo v njeno naročje.) Kar na sredo ulice bi bil legel danes, da bi ljudje hodili čez me in me teptali. Komaj sem se vlekel naprej. In potem pride še Branko, in Jelva pride in pove, da je njen god, a jaz se nisem na njo spomnil. Nisem mogel misliti na njo. Vse me je ubilo.

**Gospa Koder**: Moj Dušan! Umiri se! Morda bo bolje ...

**Dušan**: Nikdar!

**Gospa Koder**: Bo, o bo, mora biti bolje! Boš videl. (Briše mu obraz in popravlja lase. Zunaj se zaslišijo koraki): Vstani, Dušan, onadva prihajata.

**Dušan**: Mama, ne pripovedujte jima ničesar, prosim vas!

**Gospa Koder**: Ne, ne bom! (S tresočo roko ga pogladi po obrazu, obriše si oči in ide k omari, kjer pripravlja prt in skudelice za čaj.)

## Osmi prizor.

Prejšnja, Jelva in stari Koder.

**Jelva** prihaja in položi najprvo paket na mizo, potem sleče jaket in odloži klobuk: Hitro smo prišli, ne?

**Stari Koder**: Hotela je še po dve buteljki vina, pa nisem pustil. Ona bi ves denar kar tako za nič izdala.

**Jelva**: Ah, enkrat v letu! Ali kako je to, vi še niste čisto nič pripravili, mama, in tako ste nekako razburjeni? Kaj se je zgodilo?

**Dušan** stopi k očetu: Odpusti, razbil sem vazo. Prišlo je tako čudno. Razburil sem se ...

**Jelva**: Ti si razbil ...?! Kako je to škoda!

**Gospa Koder**: Po nesreči, le po nesreči.

**Dušan** prime očeta za roko: Saj mi odpustiš?

**Gospod Koder**: Naj se razbije. Saj morda ni bilo za družega.

**Jelva**: Kaj si vendar delal?! Meni je tako žal. Kako si razburjen! Kaj ti je? (Pogleda mu od blizu v oči, nežno): Zakaj nečeš



v Hamburg, Dušan? Tam bi morda tudi jaz lažje našla kaj zaslužka.

**Dušan** bolešno: Ne morem! Kaj hočeš, da se razidemo?! Mama je bolna. In potem, jaz sem tu dolžan, vsi ne moremo...

**Gospa Koder**: In vidva sama?

**Dušan** ji pokrije z roko usta: Mi moramo ostati skupaj. Jelva, bi hotela, da odideva sama?

**Jelva**: Ne. Mi moramo ostati skupaj. Bilo je sploh smešno od mene, da sem rekla. Ti že veš. A jaz sem mislila, moj god je, in zazdelo se mi je, kakor da so se vrata odprla pred menoj, in tam je lepo in krasno. Kar zadrhtela sem sreče. (Ovije mu roke krog vratu.) Ah, Dušan, ali se kedaj dočakava?! Tako si želim ven, ven iz tega mojega življenja. In sreča uteka. (Zaihti.)

**Dušan** prisiljeno veselo: Ali Jelva, kdo bo jokal! Saj še lahko počakamo! Kako zlati so tvoji lasje! (Poljubi jih.)

**Gospa Koder** svojemu možu: Meni se srce trga.

**Stari Koder** jo na hip objame: Oh!

**Jelva** se skuša umiriti: Saj mi je že dobro. Ženske solze! Križ čeznje. (Pogrinja mizo.)

**Gospa Koder**: Samo veselo, otroci! Mladi ste še! (Odide v kuhinjo in se kmalu vrne s samovarom.)

**Dušan**: Kaj ti je oče, da tako molčiš in niti ne pušiš?

**Stari Koder** pripravlja pipo: Ker ti nisi vesel, pa še jaz ne morem biti.

**Dušan**: Oh, jaz! Jaz sem nekoliko nervozen, to je vse. Pel bi. Hočeš Jelva?

**Jelva**: Zakaj ne? (Intonira prisiljeno.) Meglimeglica z jezera...

**Dušan** jo spremlja, a takoj v začetku zastaneta oba: Ne gre. Hripave glasove imava nocoj.

**Stari Koder**: Mraz je tu notri. (Nalaga premoga v peč.)

**Gospa Koder**: Jelva, sedi k meni. Zakaj si tako žalostna? Vse bo še dobro. In potem bomo vsi srečni. Ali ti mi moraš Dušana vedno rada imeti!

**Jelva**: Ah, kako govorite. Včasih mislim, da mi je že srce izgorelo, tako ga imam rada. Ali bojim se, jaz nisem že nič več lepa in stara sem že. In jaz bi hotela biti tako krasna, mlada in sveža. Za Dušana, mama, samo za Dušana. Meni ni nič, kako izgledam.

**Gospa Koder**: Za njega si vedno najlepša. Niti ne veš, kako te ima rad.

**Dušan**: Jaz vas imam rad! Če bi mogel vse storiti za vas, kar bi hotel! (Trpkno): Ali kaj morem?! Toliko da ne gladujete.

**Stari Koder**: Mi smo srečni, sin. Jaz bi si nikdar ne želel lepše starosti, samo, da se ti toliko ne mučiš.

**Jelva**: Morala bova iti, Dušan.

**Gospa Koder**: Čaj bodeta vendar popila. Hotela sta ga, a zdaj bi odšla brez njega. (Naliva čaj.)

**Jelva**: Jaz nič ne vem, kaj nam je nocoj, kakor da smo si tuji.

**Dušan**: Pridejo trenutki, ko mora vsak sam nositi svoje misli.

**Stari Koder** popravlja pipo: Meni danes ne vleče. (Vstane in hodi po sobi.)

**Dušan**: Ne jezi se, prosim, zaradi vaze.

**Stari Koder**: Ah, jaz sem že pozabil na to. Razbije se prej ali pozneje. Kakor mi ljudje. (Zastavi se pri sinu in se igra z njegovimi lasmi.)

**Jelva** vstane in se odpravlja: A zdaj zopet v tir. Če bi vsaj ne bilo vedno jedno in isto. Ali, kakor včeraj, tako danes in jutri.

**Dušan** oblači vrhnjo suktno: Jaz pridem najbrž še le jutri rano domov. Ob kakih petih, šestih. Moral bom še v redakcijo. (Poslavlja se.)

**Jelva** že med vrati: In odprite okno, predno idete spat, tu je čisto zadušljivo. (Odhaja z Dušanom, Stari Koder ju spremlja v kuhinjo, a se takoj vrne.)

#### Deveti Prizor.

Stari Koder, gospa Koder.

**Gospa Koder** sede k mizi in ihti: Moj Bog, kako ja to žalostno.

**Stari Koder** stoji zamišljen pri vratih: In zdaj, kaj zdaj? (Hipno.) Zadušljivo je, je rekla...

Ha... (Obrne se k peči, zavrti zgoraj za regulator in odpre vratica.)

**Gospa Koder** osupnjena: Kaj pa delaš? Vsa žrjavica se bo sesula ven.

**Stari Koder**: Ne bo se, ne. Glej, koliko je je.... Veš, kaj sva se menila danes popoldne?... Morala bi se umakniti Dušanu...

**Gospa Koder** tiho: Ti misliš?

**Stari Koder**: Tako ne gre več... Če nečeš, da ga končamo... V Hamburgu ima lepo službo....

**Gospa Koder**: Pa zakaj neče?....

**Stari Koder**: Ne more!... Denarja nima, in potem sva midva. On nas ne more vzeti seboj... Tako daleč je, in ti si bolna, in denarja nima...

**Gospa Koder**: Ti misliš?

**Stari Koder** kaže na peč: Zaprl sem cevi, in ta žrjavica... Človek se zaduši... In ni težko...

**Gospa Koder**: O, Bog! Samo greh je...

**Stari Koder**: Bog je pravičen! Pomisli na Dušana!... On je naš edinec in dober. Kaj hočeš, da se zaradi nas uniči?... On tega nič več ne prenese.

**Gospa Koder**: Ne on tega nič več ne prenese. Jokal je nocoj pred menoj! O-o! In ves iz sebe je bil... Pred menoj je klečal in tako strašno je govoril!

**Stari Koder**: Potem je zadnji čas. Veš, kako je bilo nama lepo, ko sva bila mlada, a on nima nič od svoje mladosti.

**Gospa Koder**: Ali to mu bo strašno... (Kaže na peč.) On nas ima tako rad...

**Stari Koder**: On ne sme nič vedeti. Vse naredimo, kakor vsak večer. (Zloži posodo na mizi in jo nese v kuhinjo, od koder se takoj vrne.)

**Gospa Koder**: Ko bi samo Bog vedel, kako ga imam rada! (Zamišljeno stopi k postelji in gladi odejo.) Do zadnje kaplje krvi, do zadnje...

**Stari Koder** zлага beli prt in pogrinja navadnega: Nič ne sme vedeti... Drugače bi bilo vse zastoj.

**Gospa Koder**: In ti v resnici misliš?

**Stari Koder**: Ne more biti drugače. Kako dolgo naj še vse traja? On ves propada in Jelva tudi. Če ga imamo kaj radi...

**Gospa Koder**: Oh, ti mój ljubi Bog! (Odgrinja in pripravlja posteljo. Potem pomoči prst v blagoslovljeno vodo v mali posodici pod sveto podobo na steni in poškropi.) Sveta trojica in sveta mati božja naj ga blagoslovijo!

**Stari Koder**: Saj to ni težko... Človek omedli... In Bog je pravičen, verjemi, Bog je pravičen!

**Gospa Koder** vzame svečo iz pisalne mize in jo postavi na nočno omarico: Da bo jutri zjutraj lahko prižgal... Oh, ko bi samo Bog vedel, kako mi je ta okrok pri srcu! (Napravi znamenje križa preko zglavlja.)

**Stari Koder**: In saj nama je že čas. Stara sva. Zadosti imava od sveta.

**Gospa Koder**: Oh, zadosti! Ali samo, da bi nas bil Bog sam k sebi vzel. Tako... to je težko... (Pride k možu, nasloni se na njega in zaihti.)

**Stari Koder**: Ni drugače, ljuba moja. Bog je na naju pozabil, pa morava sama priti k njemu. On nas bo vodil. (Držita se nekaj časa v objemu, potem ide stari Koder k mizi vzame svetilko in oba odideta za špansko steno, sliši se, kako se slačita.) Saj ne grešiva za-se, za Dušana...

**Gospa Koder**: Oh, kako sem si vse drugače mislila. Da bomo srečno živeli, da se bodo unuki igrali pred našimi očmi.

**Stari Koder**: Mnogo si človek misli... Vse ne more priti, kakor si želimo. Na Dušana misli. Temu se slabje godi, kakor se je nama.

**Gospa Koder**: Ne ugašaj! Mene je strah!

**Stari Koder**: Moram! (Nastane tema, da se vidi na odru le žareča žrjavica v peči in luč pred podobo.)

**Gospa Koder**: In bo kaj pomagalo Dušanu?

**Stari Koder**: Vsaka žrtva obrodi sad. Ne, boj se, božja pravica...

**Gospa Koder**: Mene strah!... (Zakriči.) Oh Dušan! Dušan!

**Stari Koder** počasi, glasno vznešeno: Moliva, žena!... Oče naš... kateri si v nebesih... posvečeno bodi tvoje... ime, pridi k nam tvoje kraljestvo... odpusti nam... (Lučica pred sveto podobo se gasi, zagrinjalo pada. Ves čas se čuje močni, pretresujoči glas starega Kodra.)

Konec.

## NOČ. UTVA. TRST.

Tiha noč zemljo objemlje  
ziblje v sanje jo sladké;  
po gladini nebni plove  
luna varno in molče.

Skoz vejevje polumračno  
rahlo svit nje trepetá  
kot ljubezna moja za-te  
v dnu nesrečnega srčá.

## ZAVAROVANJE ZA STAROST IN OBNEMOGLOST. IVANKA.

Težko si je misliti krivičnejše družabne uredbe, kakor je današnja. Ves napredek, ki ga ustvarjajo končno le delavske roke, prinaša ugodnosti in koristi le kapitalistom in privilegiranim stanovom, delavcem pa ostaja komaj golo življenje. In ves sistem vladanja gre za tem, da se to krivično, vnebovzpjoče razmerje ohrani in utrdi. Vladam so na skrbi vedno le ugodnosti in koristi privilegirancev, za delavske sloje pa, ki vendar edini omogočujejo, s svojimi rokami ustvarjajo vse te koristi, se vlade ne menijo ali pa le — prisiljene. In še tedaj le gledajo, kako bi za delavstvo čim manj storile.

Tak sistem vladanja je tudi naš avstrijski, kar najbolj spričuje okolnost, da v Avstriji še vedno nimamo zakona za zavarovanje delavcev za starost in one moglest ter preskrbo njih udov in sirot.

Pri nas za delavca še vedno obstoji alternativa: ali umri, ko ti ponehajo telesne moči, ali pa postani javni revež, katerega

se na občinske stroške, po odgonu pošlje v kraj, kjer ima domovinsko pravico. Ondi se mu pa prizna prave, da si dan za dnevom od hiše do hiše išče hrane in stanovanja. Ako je pa pristojen morda v kako mestno občino, pošlje se ga v javno ubožnico. V obeh slučajih je odvisen od javne miloščine.

Tako poniževalno, z uprav neznosnimi okoliščinami oteženo življenje čaka v Avstriji človeka, ki je vse svoje življenje delal v potu svojega obraza, čegar roke so bile pokrite s krvavimi žulji. Za vse neštete svoje uradnike, vojaške in civilne, skrbi država, da v starosti in onemoglosti ne ostanejo brez sredstev; izplačuje jim lepe penzije kot obresti njihovega dela, ki jim omogočujejo več ali manj prijetno in udobno odpočivanje od truda. Le za ubozega delavca, ki je istotako delal v občo korist, in to pod najtežjimi pogoji, nima avstrijska vlada nikakega priznanja in nikakega povračila v času starosti in onemoglosti. Le ubogemu delavcu od vsega njegovega ogromnega, težkega dela ne ostane družega, nego brezmoč in pravica do miloščine. Vse to velja tudi za ženo delavko. Tudi ona je delala in trpela vse svoje življenje, a na starost jo čaka ista osoda, kakor moža.

Ženam raznih uradnikov se po smrti moževi daje večji a'i manjši del zanj določene penzije, in tudi nedorasli otroci dobe svoj del, delavčevi ženi in njenim otrokom pa po moževi smrti ne ostane družega, nego — domovinska pravica problematične vrednosti v tisti občini, kjer jo je imel mož, oziroma oče. Koliko koristi ima udova z otroci pričakovati od te domovinske pravice, si lahko mislimo, ako upoštevamo okolnost, da so občine same izvečine v denarnih stiskah, da jim navadno nedostaje denarja za najmanjše potrebe. Dovolj znano je tudi, kako se občine na vse kriplje branijo skrbeti sosebnost za reveže, ki so bili že več let odsotni iz občine, kar predvsem velja za udove in otroke delavcev, ki so